

3. Про місцеві державні адміністрації: Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/586-14>. (дата звернення 19.03.2025)
4. Про місцеве самоврядування в Україні: Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/280/97-%D0%B2%D1%80>. (дата звернення 19.03.2025)
5. Про військово-цивільні адміністрації: Закон України від 3 лютого 2015 р. № 141-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/141-19#Text> (дата звернення 19.03.2025)
6. Конституція України: 28 червня 1996. № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. (дата звернення 19.03.2025)
7. Адміністративне право та адміністративний процес в умовах воєнного стану в Україні: навчальний посібник: у 2-х томах. Том 1. Загальне адміністративне право. Особливе адміністративне право / В. Галунько, П. Діхтієвський, О. Гулак та ін.; за заг. ред. В. Галунька, В. Фелика. Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 622 с.
8. Yara, O.. Activities of military administrations under martial law in Ukraine. Law. Human. Environment (2022), 13(4), 64-70 URL: <https://environmentalscience.com.ua/en/journals/tom-13-4-2022/osoblivosti-diyalnosti-viyskovikh-administratsiy-v-umovakh-voyennogo-stanu-v-ukrayini> (дата звернення 19.03.2025)
9. Кабінет Міністрів України. Реформа децентралізації. Урядовий портал. URL: <https://www.kmu.gov.ua/reformi/efektivne-vryaduvannya/reforma-decentralizaciyi> (дата звернення 19.03.2025)
10. Darkovich A., Savisko M. (De)Centralization? Challenges to Local-Level Governance under Martial Law in Ukraine. PONARS Eurasia Policy Memo. 2024. No. 906. <https://www.ponarseurasia.org/decentralization-challenges-to-local-level-governance-under-martial-law-in-ukraine/> (дата звернення 19.03.2025)
11. Постанова Верховного Суду у складі колегії суддів Касаційного адміністративного суду від 18.10.2023 у справі № справа № 160/11905/21 URL: <http://iplex.com.ua/doc.php?regnum=114269637&red=10000329aa181c55c0c18ad6310bd02ee23c5b&d=5> (дата звернення 19.03.2025)
12. Palestinians Under Military Rule in Israel, 1948-1966. Interactive Encyclopedia of the Palestine Question – palquest. URL: <https://www.palquest.org/en/highlight/14340/palestinians-under-military-rule-israel-1948-1966> (дата звернення 19.03.2025)

Ізотенко Катерина

*Університет економіки та права “КРОК”,
аспірантка 4 року навчання
кафедри теорії та історії держави і права*

Теоретико-правові аспекти досудового розслідування у сфері забезпечення прав і свобод людини

Постановка проблеми. На сьогодні вплив воєнного стану в Україні безпосередньо зачіпає права людини, що підлягає обговоренню на міжнародному рівні, наразі залишаються актуальні питання створення системи захисту у сфері досудового розслідування кримінальних проваджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Х. Маркович, А. А. Моца, В. Моца, Л. Наливайко, Кізіль М. А. та інші.

Виклад основного матеріалу дослідження. Права людини залишаються основоположною цінністю для держави навіть в умовах війни. Відповідно до статті 55 Конституції України кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами

захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань де гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [1]. Вірно зауважив Х. Маркович, що їх захист і гарантування є обов'язком держави як на конституційному, так і на нормативно-правовому рівні [3, с. 96].

Порушення прав людини трапляються під час обмежень на первинних етапах кримінального провадження, зокрема досудового розслідування. Одним із прав, гарантованих статтею 6 «Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод», є захист порушених прав [8]. Міжнародна конвенція у своїх положеннях корелюється із Конституцією України та Кримінальним процесуальним кодексом [2].

Варто зазначити те, що під час війни дотримання прав людини є надзвичайно важливим аспектом, що засвідчує: рівень демократичної зрілості суспільства та визнання людини найвищою суспільною цінністю. В Україні введено основні етапи воєнного стану, останній затверджено Указом Президента України «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 14.01.2025 р. №26/2025, який визначає правовий режим воєнного стану.

Варто зазначити те, що обмеження дозволені лише за потреби для забезпечення оборони держави, та тільки в межах, які не порушують основоположні права особистості. Усі обмеження прав та свобод мусять бути обґрунтовані конкретними потребами національної безпеки й оборони, і не можуть порушувати основоположні права людини, які гарантуються Конституцією України та міжнародними угодами. А. О. Ганжерлі у «своєму дисертаційному дослідженні пропонує розглядати відмову від прав людини, як усвідомлений, цілеспрямований, вольовий акт управненої особи, який може вчинятись у формі юридично вагомої активної дії або бездіяльності та спричиняє основний юридичний наслідок у вигляді припинення стану належності цій особі раніше правомірно набутого нею відповідного суб'єктивного права» [4, с. 3].

Закон України «Про національну безпеку України визначає основні принципи національної безпеки і оборони, цілі та основні засади державної політики, що гарантуватимуть суспільству і кожному громадянину захист від загроз. Згаданим Законом надано повноваження державним органам у сфері національної безпеки і оборони, створюється основа для інтеграції політики та процедур органів державної влади, інших державних органів, функції яких стосуються національної безпеки і оборони, сил безпеки і сил оборони, визначається система командування, контролю та координації операцій сил безпеки і сил оборони, запроваджується всеосяжний підхід до планування у сферах національної безпеки і оборони, забезпечуючи у такий спосіб демократичний цивільний контроль над органами та формуваннями сектору безпеки і оборони» [5].

З огляду на це, вихідна ідея полягає в тому, що оборону національних інтересів, як фундаменту національної безпеки України, слід розглядати з огляду на історичну взаємодію народів. Тільки у процесі взаємодії держав, національних та соціальних груп визначається і досягається бажаний рівень захисту національних інтересів від прихованих загроз та явних небезпек.

Отже, міжнародна обстановка ще далека від стабільності та безпеки, що не може не турбувати громадян у потребах укріплення національної безпеки України.

Варто зазначити, що під час введення воєнного стану в Україні з'явилася ціла низька категорій справ пов'язаних зі злочинами, що належать до війни. Отже, значну частину злочинів неможливо ефективно розслідувати через те, що місце злочину, підозрювані, потерпілі і свідки можуть перебувати на тимчасово окупованій території або перебувати в зоні активних бойових дій [7, с. 342]. Воєнний стан не можливо проконтролювати з огляду на те, що під час розслідування учасники кримінального провадження можуть потрапляти під обстріли (тривоги), що може нанести значні наслідки для розслідування кримінального провадження.

Якщо розглядати актуальні питання обмежень прав з об'єктивної точки зору необхідно дотримання пропорційності вимог закону, а й одним із міжнародних зобов'язань України. В

основному норми КПК України [2] спрямовані на встановлення таких гарантій дотримання прав і свобод, які запобігатимуть їхньому свавільному обмеженню з боку сторони обвинувачення.

Невіддільною складовою забезпечення прав і свобод людини є судовий контроль, який здійснюється слідчими суддями під час застосування заходів забезпечення кримінального провадження, надання дозволу на проведення певних слідчих (розшукових) і негласних слідчих (розшукових) дій, а також при розгляді скарг на рішення, дії чи бездіяльність сторони обвинувачення. Ефективність судового засідання неможливо уявити без судового контролю та дотримання законності і верховенства права під час досудового розслідування. Варто відзначити, додатковий елемент контролю прокурорський нагляд за додержанням законів у сфері забезпечення прав і свобод людини.

Судове засідання не завжди може виправити всі наявні порушення прав людини, які відбувалися під час розслідування, це може призвести до негативних наслідків.

З практичної точки зору проблемні питання на досудовому розслідуванні виникають під час призначення експертиз суддями та ролі слідчого судді у їх проведенні; альтернативи, які має слідчий суддя у разі звернення слідчого або прокурора з клопотанням для проведення експертизи у випадках, коли її проведення є обов'язковим; затягування з об'єктивних причин винесення ухвали слідчим суддею за результатами розгляду клопотання про проведення експертизи; продовження строків досудового розслідування слідчим суддею (зокрема, випадки штучної зміни підслідності з метою продовження строку досудового розслідування прокурором, а після цього зворотної зміни підслідності у цьому кримінальному провадженні) та інше [3]. Досі є актуальні питання, що стосуються оскарження повідомлення про підозру.

Для сторони захисту в кримінальному провадженні зустрічаються певні обмеження, щодо об'єктивного процесу збору доказів та обстоюванні своєї позиції, що особливо проявляється саме на стадії досудового розслідування, коли провадження здійснює незалежний суд, а сторона обвинувачення, яка за визначенням є зацікавленою в певному результаті кримінального провадження [6]. Зважаючи на розширені процесуальні можливості у сторони обвинувачення, виникає питання гарантій дотримання прав і свобод осіб (підозрюваного та інших осіб), які можуть обмежуватися в ході досудового розслідування.

Висновки. Органи судової влади уповноважені здійснювати контроль під час досудового кримінального провадження. Він полягає у тому, що докази, здобуті з суттєвим порушенням прав і свобод людини, а також всі інші докази, отримані завдяки інформації, внаслідок суттєвого порушення прав, мають визнаватися судом неприйнятними під час будь-якого судового розгляду. Винятком є розгляд, що вирішує питання відповідальності за вчинення згаданого суттєвого порушення прав і свобод людини, внаслідок якого ці відомості було отримано. Безумовно, між правами людини і кримінальним процесом існує тісний взаємозв'язок. Це виявляється, зокрема, у різних засобах, які забезпечують захист основоположних прав і свобод, як у внутрішньому, так і в європейському та міжнародному праві, де такий взаємозв'язок детально ілюстровано на трьох рівнях: судовий розгляд, покарання за злочин та процедура притягнення до кримінальної відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР // Відом. Верхов. Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.
2. Кримінальний процесуальний кодекс України. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9-10, № 11-12, № 13. Ст. 88.
3. Маркович Х. М. Права і свободи людини в умовах воєнного стану: фокус пріоритетів. Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне правознавство». С. 95-99.
4. URL: <https://app-journal.in.ua/wp-content/uploads/2023/09/15.pdf> (дата звернення: 31.03.2025).
5. Ганжерлі А.О. Відмова від суб'єктивних цивільних прав в речових правовідносинах : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.03. Харків, 2019. 23 с

6. Закон України Про національну безпеку України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top>
7. Указ Президента «Про продовження строку дії воєнного стану в Україні» від 06.02.2025 № 26/2025, підстава - 4220-IX Відомості Верховної Ради України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/26/2025#Text>
8. Ступник Я. В. Проблеми забезпечення прав і свобод людини під час досудового розслідування в умовах правового режиму воєнного стану. С. 342. <http://baltijapublishing.lv/omp/index.php/bp/catalog/download/479/12835/26802-1?inline=1>
9. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: {Конвенцію ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97} з поправками, внесеними відповідно до положень протоколів № 11, 14 та 15 з Протоколами № 1, 4, 6, 7, 12, 13 та 16. Відомості Верховної Ради України. 1950. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#top (дата звернення: 04.03.2025).
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини другої статті 171-2 Кодексу адміністративного судочинства України. Справа № 1-6/2015 від 8 квітня 2015 року № 3-рп/2015. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-15#top>
11. Лагодіна В. Національна безпека як зміст і мета державної політики України. Правова інформатика, № 2 (14), 2007.

Кандиба Євгеній

Сумський державний університет,

аспірант 4 року навчання

кафедри адміністративного, господарського права

та фінансово-економічної безпеки

Медіація як інструмент зменшення навантаження на адміністративні суди в умовах воєнного стану

В умовах режиму воєнного стану адміністративне судочинство в Україні зіткнулося з безпрецедентними викликами, зокрема значним зростанням кількості публічно-правових спорів, пов'язаних із внутрішнім переміщенням осіб, забезпеченням соціальних гарантій, відшкодуванням завданих збитків та іншими правовідносинами, що виникають унаслідок військової агресії. Надмірне навантаження на систему адміністративних судів актуалізує питання впровадження ефективних альтернативних механізмів вирішення публічно-правових спорів, серед яких медіація посідає особливе місце. Прийняття Закону України «Про медіацію» створило правове підґрунтя для застосування медіаційних процедур, проте їх практична імплементація в адміністративному судочинстві потребує формування відповідної медіаційної культури та розвитку системи підготовки фахівців, здатних ефективно сприяти позасудовому врегулюванню публічно-правових спорів в умовах воєнного стану.

Формування медіаційної культури у сфері адміністративного судочинства в умовах воєнного стану вимагає впровадження інтегрованого підходу, який передбачає реалізацію комплексу заходів, спрямованих на підвищення обізнаності учасників адміністративних правовідносин щодо потенціалу медіації. Особливої важливості набуває проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи серед суб'єктів владних повноважень, внутрішньо переміщених осіб та інших категорій громадян, чії права зазнали впливу внаслідок збройної агресії. Організація цільових інформаційних кампаній, розробка методичних матеріалів щодо застосування медіації в адміністративних спорах воєнного часу та проведення спеціалізованих публічних заходів сприятимуть популяризації медіаційних процедур як ефективної альтернативи судовому розгляду.